Dokumentą elektroniniu parašu
pasirašė JUDITA,AKROMIENĖ
Data: 2026-04-09 11:14:50

LR Seimo Švietimo ir mokslo komitetui

Kopija:

LR švietimo, mokslo ir sporto ministrei Ramintai Popovienei

LR Prezidentui

Dėl Švietimo įstatymo Nr. I-1489 preambulės ir 3, 11, 15, 22, 47 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto

2026 m. balandžio 9 d.

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 preambulės ir 3, 11, 15, 22, 47 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Projektas), žemiau pateikiame argumentus, kodėl siūlomiems pakeitimams iš esmės nepritariame.

Mūsų įsitikinimu, siūlomi pakeitimai pažeidžia nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus: LR Konstituciją, LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, ES pagrindinių teisių chartiją, Europos žmogaus teisių konvenciją, JT vaiko teisių konvenciją ir kt. Pakeitimai taip pat prieštarauja LR Švietimo įstatyme numatytam lygių švietimo sistemos galimybių principui bei LR švietimo ir mokslo ministerijos 2015 m. patvirtintai Geros mokyklos koncepcijai, kuri apibrėžia mokyklą kaip „pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis ugdymą grindžianti [...] mokykla [...].”

1. Dėl valstybės neutralumo ir religijos laisvės principų pažeidimo

Projektu siūloma įtvirtinti, kad švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai remiasi „Vakarų kultūrą suformavusiomis krikščioniškomis vertybėmis“, o švietimo tiksluose atskirai išskiriamos „krikščioniškos kultūros tradicijos ir vertybės“. Tokia formuluotė sudaro prielaidas valstybinio švietimo sistemoje vieną pasaulėžiūrą laikyti norminiu etalonu, pagal kurį būtų vertinamas ugdymo turinys, programos ir ugdymo tikslai.

Tačiau valstybinis švietimas demokratinėje teisinėje valstybėje negali būti organizuojamas kaip vienos religinės ar filosofinės orientacijos tvirtinimo priemonė. Konstitucinis Teismas yra aiškiai nurodęs, kad pagal Konstituciją valstybė ir bažnyčia yra

atskiros[1], todėl švietimo sistema turi būti atvira įvairių įsitikinimų žmonėms. Šie siūlymai taip pat prieštarauja tarptautiniams Lietuvos įsipareigojimams – ES pagrindinių teisių chartijos 10 straipsniui ir Europos žmogaus teisių konvencijos 9 straipsniui, įtvirtinantiems kiekvieno asmens teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę[2].

Todėl siūlomas religinis ir vertybinis išskyrimas kelia riziką, kad švietimo sistema nesudarys lygiaverčių sąlygų visiems vaikams, nepriklausomai nuo jų ar jų šeimų religinių, nereliginių ar kitokių filosofinių įsitikinimų.

2. Dėl šeimos sampratos siaurinimo ir diskriminacijos rizikos

Projekto preambulėje ir tiksluose išskiriama „santuokinė šeima“, „motinystė ir tėvystė“, taip pat numatomas asmens rengimas „santuokinei šeimai“. Tokių nuostatų įtvirtinimas reikštų, kad valstybė vieną šeimos modelį laiko normatyviniu, o kitas šeimos formas nepageidaujamomis.

Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama vien tik iš santuokos instituto[3]. Konstitucinio Teismo doktrina pripažįsta šeimos formų įvairovę[4], todėl švietimo tikslai negali būti formuluojami taip, kad dalis vaikų ir jų šeimų netiesiogiai būtų pateikiami kaip mažiau atitinkantys valstybės „remiamą idealą“.

Be to, vaiko teisių požiūriu ypač svarbu, kad vaikai nebūtų diskriminuojami dėl savo tėvų ar šeimos statuso. JT Vaiko teisių konvencijos 2 straipsnis[5] įpareigoja valstybes saugoti vaikus nuo diskriminacijos dėl jų tėvų ar šeimos narių statuso, pažiūrų ar įsitikinimų. Nediskriminavimo principas yra įtvirtintas ir LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme[6].

Praktiniu požiūriu tokia įstatymo redakcija kurtų įtampą mokykloje. Ji siųstų žinią, kad vaikai, augantys su vienu iš tėvų, globėjais, seneliais ar kituose šeimos modeliuose, neatitinka įstatyme įvardijamo modelio, sudarytų sąlygas diskriminacijai atsirasti. Toks

[1] https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta341/content
[2] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_LIT
[3] https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content?utm_source
[4] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b255c8f31b7711f08fdabd4950271e2c
[5] https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child.
[6] Juo numatoma, kad "kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, sveikatos būklės, religijos, etninės priklausomybės ar kitų aplinkybių."

ribojimas prieštarauja LR Švietimo įstatymo nuostatoms kurti socialiai teisingą švietimo sistemą.

Be to, Pedagogų etikos kodekse[7] įtvirtinta, kad pedagogai, vadovaudamiesi žmogaus teisių pripažinimo principu, privalo nepažeisti mokinių teisių ir teisėtų interesų, laikytis lygiateisiškumo ir nediskriminavimo nuostatų bei užtikrinti, kad socialiniai, rasiniai, kalbiniai, religiniai ar kiti veiksniai nedarytų įtakos jų profesiniam elgesiui. Tai reiškia, kad jei įstatymo pakeitimai būtų priimti, tiek mokytojai, tiek mokiniai atsidurtų diskriminacinių nuostatų spąstuose. Šios nuostatos gali lemti diskriminaciją vaikų, augančių kitokiose šeimose, atžvilgiu.

3. Dėl lyčių stereotipų ir vaidmenų norminimo

JT konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 5 straipsnis įpareigoja valstybes keisti socialinius ir kultūrinius modelius, paremtus stereotipiniais moterų ir vyrų vaidmenimis, o 10 straipsnis aiškiai reikalauja švietime šalinti stereotipines moterų ir vyrų vaidmenų sampratas, peržiūrint mokymo programas, vadovėlius ir mokymo metodus[8].

Atsižvelgiant į tai, įstatymo lygmeniu įtvirtinama samprata į iš anksto apibrėžtą „santuokinę šeimą“, „motinystę ir tėvystę“ kaip išskirtinį normatyvinį orientyrą yra problemiškas ir lyčių lygybės požiūriu. Švietimas turi padėti vaikams pažinti socialinę tikrovę, ugdyti pagarbą skirtingoms gyvenimo situacijoms ir laisvai, atsakingai formuotis savo tapatybę. Jis neturi tapti priemone atkurti iš anksto nustatytus lyčių ar šeimos vaidmenis.

4. Dėl švietimo tikslų ideologizavimo

Siūlymas papildyti švietimo tikslus normatyviniais siekiniais tokiais, kaip perteikti „krikščioniškos kultūros tradicijas ir vertybes“, parengti „santuokinei šeimai, motinystei ir tėvystei“ yra ideologiškai angažuoti. Mokykla neturi iš anksto apibrėžti, kokia konkreti pasaulėžiūra, religinė tradicija ar šeimos samprata yra laikytina aukštesniu dorinio brandumo standartu. JT Vaiko teisių konvencijos 29 straipsnis švietimo paskirtį sieja su vaiko

[7] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f418f4806d4411e8bbc2876081bf7fb5
[8] https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women

asmenybės, gabumų, pagarbos žmogaus teisėms ir pasirengimo atsakingam gyvenimui laisvoje visuomenėje ugdymu. Tai reiškia ugdymą atviroje ir pliuralistinėje aplinkoje[9].

5. Dėl lytiškumo ugdymo ribojimo ir vaiko teisės į informaciją

Projektu siūloma tėvams suteikti teisę spręsti dėl lytiškumo ugdymo turinio arba atskirų lytiškumo ugdymo temų poreikio jų vaikui. Toks reguliavimas susilpnintų vaiko teisę į jo amžių atitinkančią, moksliškai pagrįstą ir saugumą stiprinančią informaciją.

Tarptautinė teisė reikalauja pirmiausia vertinti vaiko interesą. JT Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnis numato, kad visais su vaikais susijusiais veiksmais svarbiausias turi būti vaiko interesas, o 24 straipsnis apima vaiko teisę į sveikatą ir su ja susijusią informaciją[10].

Remiantis UNESCO ir kitų organizacijų parengtomis Tarptautinėmis techninėmis gairėmis dėl lytiškumo ugdymo, kokybiškas lytiškumo ugdymas yra grindžiamas žmogaus teisėmis, lyčių lygybe ir geriausiais vaiko interesais bei turi būti vykdomas kaip nuosekli, amžiui tinkama ir moksliškai pagrįsta ugdymo dalis. Šios gairės parengtos remiantis tarptautiniais tyrimais ir sukauptais įrodymais apie tai, kokios programos veiksmingai prisideda prie vaikų ir jaunuolių sveikatos, saugumo ir socialinių gebėjimų stiprinimo.

Šiose gairėse nurodoma, kad visapusiškas lytiškumo ugdymas siejamas su vėlesne lytinio gyvenimo pradžia, mažesniu rizikingu elgesiu, atsakingesniu sprendimų priėmimu bei didesniu kontracepcijos naudojimu. Taip pat nustatyta, kad tokios programos stiprina mokinių žinias, nuostatas ir gebėjimus, įskaitant bendravimo, santykių kūrimo ir kritinio mąstymo įgūdžius, bei padeda atpažinti netinkamą elgesį ir apsisaugoti nuo išnaudojimo ir prievartos.

Šie principai ir tikslai yra nuosekliai integruoti ir Lietuvos bendrojo ugdymo sistemoje įgyvendinamoje Gyvenimo įgūdžių programoje, kurioje lytiškumo ugdymo temos apima ne tik biologinius aspektus, bet ir emocinį raštingumą, santykių kūrimą, pagarbą žmogaus teisėms, lyčių lygybę, saugų elgesį bei atsakingą sprendimų priėmimą. Tokiu būdu programa

[9] https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child?utm_source=chatgpt.com
[10] https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child?utm_source=chatgpt.com

atliepia tarptautinius standartus ir siekia užtikrinti, kad visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų šeimos ar socialinės aplinkos, gautų patikimą, mokslu grįstą ir jų amžiui tinkamą informaciją.

Todėl bet kokie siūlymai riboti ar fragmentuoti lytiškumo ugdymo turinį, pavyzdžiui, suteikiant galimybę atsisakyti atskirų temų, neatitiktų nei tarptautinių rekomendacijų, nei vaiko interesų principo, nes didintų nelygybę tarp mokinių ir mažintų dalies vaikų, ypač tų, kurie jos negali gauti saugioje ir patikimoje namų aplinkoje, galimybes įgyti jų saugumui ir sveikatai būtinas žinias bei įgūdžius.

6. Pertekliniai reikalavimai

Siūlomas papildomas tėvų sutikimo reikalavimas neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį vaikų švietimą papildančioms veikloms yra perteklinis, nes tėvų valia dėl vaiko dalyvavimo ugdymo procese jau yra išreiškiama sudarant mokymosi sutartis. Tokiu reguliavimu būtų nepagrįstai dubliuojamos galiojančios nuostatos ir kuriama perteklinė administracinė našta, nesukuriant jokios papildomos teisinės ar praktinės naudos.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, prašome Komiteto nepritarti visiems Seimo narių grupės siūlomiems Švietimo įstatymo Nr. I-1489 preambulės ir 3, 11, 15, 22, 47 straipsnių pakeitimams.

Direktorė Judita Akromienė

Raštui pritaria:

Žmogaus teisių organizacijų koalicija

Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba

Nacionalinė nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma

Lietuvos studentų sąjunga

Šeimų asociacija

NVO teisės institutas

Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras

Skeptikų draugija

Moterų informacijos centras

Ribologija

Lygių galimybių plėtros centras

Moterų veiklos inovacijų centras

Anykščių moterų užimtumo ir informacijos centras

Moterų teisių asociacija

Kretingos moterų informacijos ir mokymo centras

Kauno apskrities moterų krizių centras

Lietuvos moterų lobistinė organizacija

Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras